

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
הפקולטה למדעי הרוח והחברה

המחלקה לכלכלה תשע"ו 2016

שם הקורס בעברית: יסודות המשפט

שם הקורס באנגלית: Fundamentals of Law

מס' קורס: 142-1-1401

שם המרצה: משה דנוך, עו"ד

מטרת הקורס:

היכרות עם מערכות המשפט, לימוד מושגי יסוד והבנת החלוקה לענפי המשפט. חומר הקריאה המצוין יהווה עזר ללימוד החומר, וישמש בסיס לדיון משותף עם הסטודנטים. התלמידים יופנו במהלך השיעורים לקריאת תכנים נבחרים.

דרישות הקורס:

1. נוכחות מלאה בשיעורים (היעדרות מותרת עד 20%), קריאת חומר כמצויין.
2. בחינה מסכמת 100% מהציון הסופי- בכפוף לנוכחות חובה לכל הפחות 80% מהשיעורים, אחרת לא תהא לסטודנט זכאות לגשת לבחינה מסכמת.

תאור הקורס:

הקורס יכלול שלושה נושאים מרכזיים ויסודיים מתחום המשפט:

- א. **תורת המשפט** – הכרת מושגי יסוד במשפטים, מטרות המשפט וענפיו השונים של המשפט. לימוד התיאוריות המשפטיות העיקריות.
- ב. **משפט ציבורי** – לימוד משפט חוקתי ומשפט מינהלי (עקרון חוקיות המינהל, סמכויות המינהל, בחינה מהותית של החלטה מינהלית, מערכת כללי הצדק הטבעי ודיני המכרזים) הן בהיבט המוסדי והן בהיבט של זכויות האדם. הכרת המושג "ביקורת שיפוטית" ויישומיו המגוונים ע"י הרשות השופטת. ריבונות הכנסת, הפרדת הרשויות במדינה ויחסי הגומלין בין הרשויות השונות, שלטון החוק.
- ג. **משפט פלילי** – הכרת עקרונות היסוד של המשפט הפלילי.

נושאי הקורס :

1. מושגי ועקרונות יסוד בתחום המשפט :
 - א. מבוא ומונחי יסוד : מהו משפט? הגדרה משפטית, אמת, דין, צדק, יושר, מוסר, אקטיביזם שיפוטי, מנהג, התקדים המחייב – הלכה מנחה, פרשנות משפטית, שיקול דעת שיפוטי, יצירתיות במשפט, דיון נוסף, משפט חוזר, משאל עם, חוקה ומאפייניה. חוק הפרשנות התשמ"א 1981 סעיפים 1 – 3.
 - ב. שלושת האסכולות של המשפט בעולם: משפט הטבע, המשפט הפוזיטיביסטי והמשפט הנון פוזיטיביסטי (הגישה המודרנית). קולנוע - "שנים-עשר המושבעים", בימוי: סידני לומט, 1957.
 - ג. בית המשפט: תפקידם של בתי המשפט: שלום, מחוזי עליון ובג"צ, סמכויותיו, עיקרון אי תלות השופטים, מוסד הערעור.
 - ד. חלוקה לענפי המשפט: משפט אזרחי, משפט פלילי, משפט ציבורי-מינהלי (עקרון שלטון החוק ועיקרון הפרדת רשויות) בג"צ 428/86 ברזילי נ' ממשלת ישראל. בג"צ 5100/94 הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל נגד ממשלת ישראל.
 - ה. מקורות המשפט: חקיקה, הלכה פסוקה, מנהג, היקש, מקורות המשפט העברי. ההבדל בין דין מהותי לסדרי הדין.
 - ו. סוגיות נבחרות: חופש הביטוי: סעיף 19 לפקודת העיתונות 1939, תקנה 94 ו-97 לתקנות הגנה לשעת חירום, חוק חופש המידע התשנ"ח 1998 סעיפים 133 – 138, 144א'-144ה', 173 לחוק העונשין התשל"ז. פקודת סרטי הראינוע, סעיפים 214 – 214 א' לחוק העונשין. אילנה דיין – ארובך " המודל הדימוקרטי של חופש הביטוי " עיוני משפט כ" (2) 1996 בג"צ קול העם, בג"צ 10203/03 המפקד הלאומי בע"מ נ' הי"מ פסק דינה של השופטת נאור ולפס"ד של השופטת פרוקאצ'ה (),
 - ז. הגנת הפרטיות ומאגרי מידע, רישום ושימוש במאגרי מידע, זכויות הרשומות במאגר ודיוור ישיר.

2. משפט חוקתי

כרונולוגיה חוקתית ישראלית: שנות הקמת המדינה

- הכרזה על הקמת מדינת ישראל (מגילת העצמאות).
"החלטת הררי"
בג"צ 1661/05 המועצה האיזורית חוף עזה נ' ראש הממשלה (פס"ד של השופט אדמונד לוי).

חקיקה:

- פקודת המעבר לאסיפה המכוננת, התש"ט-949.
- חוק המעבר, התש"ט-1949.
- חוק יסוד: הכנסת. סעי' 1-5; א7; 45 – 46.
- חוק יסוד: הממשלה. סעי' 1-3; 32.
- חוק יסוד: השפיטה. סעי' 1-3; 23 – 24.
- חוק יסוד: נשיא המדינה. סעי' 1.
- חוק יסוד: מבקר המדינה. סעי' 1-2.
- חוק יסוד: הצבא. סעי' 1-6.
- חוק יסוד: מקרקעי ישראל. סעי' 1-3.
- חוק יסוד: משק המדינה. סעי' 1-3.
- חוק יסוד: ירושלים בירת ישראל. סעי' 1-7.
- חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו.

- חוק יסוד : חופש העיסוק.
- הצעת חוק יסוד : מגילת זכויות היסוד של האדם, ה"ח תשמ"ג 111.
- הצעת חוק יסוד : החקיקה, ה"ח תשנ"ג 89.
- הצעת חוק יסוד : זכויות במשפט, ה"ח תשנ"ד 100, 324, 335.
- הצעת חוק יסוד : חופש הביטוי וההתאגדות, ה"ח תשנ"ד 325.
- הצעת חוק יסוד : זכויות חברתיות, ה"ח תשנ"ד 326.

פסיקה:

- בג"צ 7/48 אל כרבוטלי נ' שר הבטחון, פ"ד ב 5 (1949).
- בג"צ 10/48 זיו נגד גוברניק, פ"ד א(1) 85 (1948).

3. ביקורת שיפוטית

- בג"צ 1/49 בז'רנו נ' שר המשטרה, פ"ד ב 80 (1949).
- בג"צ 73/53 קול העם נ' שר הפנים, פ"ד ז 871 (1953).

חקיקה:

- חוק יסודות המשפט, התש"ם – 1980
- חוק יסוד – השפיטה.
- חוק בתי המשפט (נוסח משולב), תשמ"ד-1984.
- חוק הגנת הפרטיות התשמ"א – 1981.
- תקנות וצווים בנוגע להעברת מידע, יחידית פיקוח, קביעת מאגרי מידע, החזקת מידע ושמירתו, תנאים לעיון.

פסיקה:

- דנ"א 2401/95 רותי נחמני נ' דניאל נחמני, פ"ד נ (4) 661.
- ע"א 5587/93 דניאל נחמני נ' רותי נחמני, פ"ד מט (1) 485.
- ע"א 506/88 יעל שפר נ' מדינת ישראל, פ"ד מח (1) 87.
- ע"פ 91/80 משה כהן נ' מדינת ישראל, פ"ד לה (3) 281.

2. יסודות המשפט

- חוקים:** חקיקה ראשית, תקנות (חקיקת משנה) וחוקי היסוד – הסבר כללי (מהם, מי מחוקק אותם, היחס ביניהם ומה מטרתם).
- חוקי יסוד:** הסדרת זכויות מהותיות, חוק יסוד כבוד האדם וחירותו, חוק יסוד חופש העיסוק. סקירה כללית- תכני כל חוקי היסוד.
- חוק יסוד הכנסת:** פסילת רשימות, בחירות שוות, הסכמים פוליטיים וקואליציוניים.
- חוק יסוד הממשלה:** סמכויותיה ותקנות לשעת חירום.

חקיקה:

- חוק יסוד : כבוד האדם וחירותו,
- חוק יסוד : חופש העיסוק,
- חוק יסוד : הכנסת,
- חוק יסוד : הממשלה,
- חוק יסוד : השפיטה,

- חוק יסוד : מבקר המדינה,
- חוק יסוד : נשיא המדינה,
- חוק יסוד : הצבא,
- חוק יסוד : משק המדינה,
- חוק יסוד : מקרקעי ישראל,
- חוק יסוד : ירושלים- בירת ישראל.

פסיקה:

- ע"א 6821/93 בנק המזרחי המאוחד בע"מ נ' מגדל כפר שיתופי.
- בג"ץ 73/53, חברת קול העם נ. שר הפנים פ"ד ז (2), 871.
- בג"צ 706/88 מאיר כהנא נ' יו"ר ועדת הבחירות המרכזית.
- ע"ב 92/03 מופז נ' יו"ר ועדת הבחירות המרכזית, פ"ד נז (3) 793

3. הליכי בחירות לכנסת, כשרות ופסילת רשימות לכנסת

חקיקה:

- חוק הבחירות לכנסת, תשי"ט-1959.
- חוק יסוד : הכנסת, סעיף 7.א' לחוק.
- חוק הבחירות לכנסת ולרשויות המקומיות בשנת תש"ל (מימון, הגבלת הוצאות ובקורת), התשכ"ט-1969.
- חוק הבחירות (אישור תוקפם של חוקים), התשכ"ט-1969.

פסיקה:

- ע"ב 1/65 ירדור נ' ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השישית, פ"ד יט (3) 365 (1965).
- ע"ב 2/84 ניימן נ' יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-11, פ"ד לח (3) 85 (1985).
- ע"ב 1/88 ניימן נ' יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-12, פ"ד מב (4) 177 (1988).
- ע"ב 2/88 בן שלום נ' ועדת הבחירות לכנסת ה-12, פ"ד מב (4) 749 (1988).
- בג"צ 68/69 ברגמן נ' שר האוצר, פ"ד כג (1) 693 (1969).
- בג"ץ 142/89 תנועת לאו"ר – לב אחד ורוח חדשה נ' יושב-ראש הכנסת, פ"ד מד (3) 529 (1990).

4. מחוקי היסוד ועד פס"ד בנק מזרחי

חקיקה:

- חוק יסוד : כבוד האדם וחירותו.
- חוק יסוד : חופש העיסוק.

פסיקה:

- בג"צ 3872/93 מיטראל בע"מ נ' ראש הממשלה, פ"ד מז (5) 485 (1993).
- דני"פ 2316/95 גנימאת נ' מדינת ישראל, פ"ד מט (4) 589 (1995).

פס"ד בנק מזרחי ואילך: ביקורת שיפוטית חוקתית על חקיקה

פסקת ההגבלה

בג"צ 1213/10 אייל ניר נ' יו"ר הכנסת .

מעמד חוקי היסוד המוסדיים :

ע"ב 92/03 שאול מופז נגד יו"ר הכנסת

שמירת הדינים :

בג"צ 6055/95 צמח נ' שר הביטחון .

פסקת ההתגברות :

בג"צ 4676/94 מיטראל נגד כנסת ישראל.

חקיקה :

- חוק ההסדרים במגזר החקלאי המשפחתי (תיקון), התשנ"ג-1993.
- חוק הסדרת העיסוק בייעוץ השקעות ובניהול תיקי השקעות, התשנ"ה-1995.
- חוק השיפוט הצבאי, התשט"ו-1955, סעי' 237א(א) לחוק.
- חוק לתיקון פקודת בתי הסוהר (מס' 28), התשס"ד-2004.

פסיקה :

- ע"א 6821/93 בנק המזרחי המאוחד בע"מ נ' מגדל כפר שיתופי, פ"ד מט(4) 221 (1995).
- בג"ץ 1715/97 לשכת מנהלי ההשקעות בישראל נ' שר האוצר, פ"ד נא(4) 367 (1997).
- בג"ץ 2605/05 המרכז האקדמי למשפט ולעסקים - חטיבת זכויות האדם נ' שר האוצר (2009).

מאמר :

- רות גביזון " המהפכה החוקתית – תיאור המציאות או נבואה המגשחמה את עצמה " ? משפטים כח' 21 תשנ"ז

5. מגילת העצמאות :

מעמדה של מגילת העצמאות והכרזת העצמאות (ע"א 459/70 רוגוז'ינסקי נגד שר הפנים .

פסיקה :

- ע"א 6821/93 בנק המזרחי המאוחד נ' מגדל כפר שיתופי, פ"ד מט (4) 397.
- בג"צ 4676/96 מיטראל בע"מ נ' כנסת ישראל, פ"ד נ (5) 15.
- בג"צ 4541/94 אליס מילר נ' שר הביטחון, פ"ד מט (4) 94.
- בג"צ 721/94 אל על נתיבי אויר נ' יונתן דנילוביץ, פ"ד מח (5) 749.
- בג"צ 87/53 חברת קול העם בע"מ נ' שר הפנים, פ"ד ז (2) 871.
- בג"צ 4016/96 ליאור חורב נ' שר התחבורה, פורסם בנבו.
- ע"א 496/88 נדב הנפלד נ' אגודת הספורט רמת השרון, פ"ד מב (3) 717.
- ת"א 172/89 פלוני נ' הכתב האלמוני, פס"מ תשנ"ד (2) 397.

ספרות :

- אהרון ברק, החוקה של ישראל: עבר, הווה, עתיד, הפרקליט מג 5.
- אהרון ברק, כבוד האדם כזכות חוקתית, הפרקליט מא 271.

6. אישיות משפטית :

- א. מהי אישיות משפטית.
- ב. סוגי ישויות משפטיות (אדם, תאגיד, סוגי תאגידים והמדינה).
- ג. משמעותה של אישיות משפטית.

תקיקה

- חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, תשכ"ב – 1962.
- חוק החברות, תשנ"ט- 1999.

7. המשפט האזרחי- הסבר כללי ועקרונות יסוד

דיני חוזים,
 דיני נזיקין,
 עשיית עושר ולא במשפט,
 דיני קניין,
 תאגידים,
 דיני עבודה,
 דיני משפחה.

תקיקה

- חוק החוזים (חלק כללי), תשל"ג- 1973.
- חוק החוזים (תרופות), תשל"א- 1971.
- פקודת הנזיקין (נוסח חדש)- תשכ"ח 1968.
- חוק עשיית עושר ולא במשפט, תשל"ט- 1979.

פסיקה:

- ע"א 2061/90 אילנה מרצלי נ' מדינת ישראל, פ"ד מז (1) 802.
- ע"א 51/83 מרום נ' אוניברסיטת תל אביב, פ"ד לז (3) 518.
- ע"א 285/73 לגיל טרמפולין נ' נחמיאס, פ"ד כט (1) 63.
- ע"א 416/91 יצחק ממון נ' רחל טריקי, פ"ד מז (2) 651.

8. המשפט הפלילי- הסבר כללי

א. עקרונות המשפט הפלילי: מטרת הענישה הפלילית (ת"פ (ת"א) 3442/09 מדינת ישראל נגד נתן גדמו, עקרון החוקיות, המעשה הפלילי והמחשבה הפלילית נטל ההוכחה במשפט פלילי, סוגי ענישה.

ב. היסוד העובדתי:

סעיף 18 לחוק העונשין .

ע"פ 2247/10 שלום ימיני נ' מדינת ישראל .

המחשבה הפלילית:

חוק העונשין סעיפים 19 – 21 .

פזיזות, עצימת עיניים, מודעות, רשלנות .

אחריות קפידה:

חוק העונשין סעיף 22 . חוק העבירות המינהליות תשמ"א 1985

ע"פ 4783/09 ראובן שולשטיין נ' רשות ההגבלים העסקיים .

עבירות המתה ורשלנות:

דנ"פ 1042/04 דוד ביטון נ' מדינת ישראל (רצח)

אחריות נושא מישרה בתאגיד :

חוק העונשין סעיף 23 .

ע"פ 3027/90 חברת מודיעים בינוי ופיתוח בע"מ נ' מדינת ישראל (

פס"ד של ברק) .

ג. **דיני מעצרים:** עקרונות כלליים של דיני מעצרים וחיפוש.

ד. **עקרונות באכיפת הדין הפלילי:** מנגנון ההעמדה לדין, זכויות פרוצדורליות מהותיות.

חקיקה:

- חוק העונשין (נוסח משולב), תשל"ז-1977.
- חוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה- מעצרים), תשנ"ו-1996.
- חוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – חיפוש בגוף החשוד), תשנ"ו-1996.
- חוק זכויות לנפגעי עבירה תשס"א – 2001 .

פסיקה

- ד"נ 11/65 גדיסי נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד (1)57.
- ע"פ 125/50 יעקובוביץ נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד ו 514.
- ע"פ 486/88 אנקונינה נ' התובע הצבאי הראשי, פ"ד מד (2) 353.
- ע"פ 2130/95 פאטמה בשיר נ' מדינת ישראל, פ"ד נא (3) 456.

המשפט הציבורי .9

- א. מהי רשות ציבורית.
- ב. על מי חל המשפט הציבורי.
- ג. נורמות ההתנהגות של הרשות הציבורית.
- ד. עיקרי הצדק הטבעי.
- ה. מנגנון אכיפת המשפט הציבורי.

פסיקה:

- בג"צ 731/86 מיקרו דף נ' חברת החשמל לישראל בע"מ, פ"ד מא (2) 449.
- בג"צ 3094/93 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' ממשלת ישראל, פ"ד מז (5) 404.
- בג"צ 6163/92 אייזנברג נ' שר השיכון, פ"ד מז (2) 229.
- בג"צ 5510/92 תורקמאן נ' שר הביטחון, פ"ד מח (1)217.
- בג"צ 935/89 גנור נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד מד (2) 485.
- בג"צ 589/86 שמעון נ' ראש המועצה המקומית קרית מלאכי, פ"ד מא (2) 617.
- בג"צ 3/58 ברמן נ' שר הפנים, פ"ד יב (2) 1493.
- בג"צ 549/75 חברת סרטי נח בע"מ נ' המועצה לביקורת סרטי קולנוע, פ"ד ל(1) 757.

בירור סכסוכים חוץ בית משפט: .10

- א. חלופות להכרעה שיפוטית: בוררות, פישור וגישור .
- ב. מהותם, הסמכויות של הבוררים ו/או המגשרים ו/או המפשרים, הסכמת הצדדים, כללי הדיון, סמכות בתי המשפט בהליכים הללו, תוקף החלטות ו/או

הסכמים ו/או פסקי דין בסוגיית הגישור, פישור והבוררות .

חקיקה :

גישור :

- חוק בתי משפט (נוסח משולב) התשמ"ד-1984 - סעיף 79ג'
- תקנות בתי משפט (רשימת מגשרים) התשנ"ו – 1996 .
- תקנות בתי המשפט (גישור) , התשנ"ג – 1993 .

בוררות :

- חוק בתי משפט (נוסח משולב) התשמ"ד-1984 - סעיף 79ב' (א').
- חוק הבוררות תשכ"ח – 1968 .
- ס' אוטלנגי בוררות דין ונוהל (מהדורה שלישית 2005)
- ד' קפליוק בוררות ושפפיטה : על מקום הבוררות במערכת המשפט 2008 .

11. מדינה יהודית ודימוקרטיה

בג"צ 5016/96 חורב נגד שר התחבורה

בג"צ 1661/05 המועצה האיזורית חוף עזה נ' כנסת ישראל. (פס"ד של השופט לוי).

12. קולנוע-

"שנים-עשר המושבעים", בימוי: סידני לומט, 1957.

נושאי הקורס:

מס'	נושאים
1	פרק א. תורת המשפט א. מושג "המשפט" 1. מהו "המשפט"? 2. חוק ונורמה 3. הנורמה המשפטית
2	4. כללים ועקרונות 5. מטרות המשפט 6. מקורות המשפט
3	7. תיאוריות משפטיות משפט הטבע פוזיטיביזם
4	8. פירמידת הנורמות והמוסדות יחסי הסמכה, יחסי כפיפות כללי ברירת דין בסתירה בין נורמות
5	ב. ענפי המשפט 1. הבחנה בין משפט מהותי לבין משפט דיוני 2. משפט מהותי 3. משפט דיוני
6	פרק ב. משפט ציבורי א. מבוא למשפט חוקתי 1. המשפט החוקתי: נושאי עיסוק עיקריים 2. פירמידת הנורמות והמוסדות עקרון חוקיות הפרט כלל מכונן (=קונסטטוטובילי). כלל הצהרתי (=דקלרטיבי). 3. חוקה פורמאלית, חוקה מהותית
7	ב. כרונולוגיה חוקתית ישראלית 1. שנות הקמת המדינה 2. המעמד המשפטי של הכרזת העצמאות 3. חוקי היסוד מאפיינים של חוקי היסוד: שריון דיוני, שריון מהותי.
8	ג. ביקורת שיפוטית – עד 1992 1. ביקורת שיפוטית: משמעות המושג 2. מרכיבים של ביקורת שיפוטית: על מה? מאיזו עילה? תוצאה. 3. כרונולוגיה של ביקורת שיפוטית עד 1992 עקרון חוקיות המינהל הבחנה בין הלכת הפסק (=ראציו) לבין אמרת אגב (=אוביטר)
9	ד. ביקורת שיפוטית – אחרי 1992 1. מחוקי היסוד ועד פס"ד בנק מזרחי 2. פס"ד בנק מזרחי ואילך: ביקורת שיפוטית חוקתית על חקיקה
10	פרק ג. משפט פלילי א. מטרות המשפט הפלילי ב. מטרות הענישה הפלילית ג. מבנה חוק העונשין ד. עקרון החוקיות
11	ה. יסודות העבירה הפלילית 1. היסוד העובדתי רכיב ההתנהגות רכיב הנסיבה

רכיב התוצאה הרכיב הנורמטיבי	
2. היסוד הנפשי	12